

Lietuva prieš tūkstantį metų: ką sako žemė?

Ar galime kalbėti apie civilizaciją, kurią nuo viso likusio pasaulio skyrė Nemunas? Ar šioje vietoje egzistavo protovalstybė ir kuo ji skyrėsi nuo kitų panašių darinių? Ką apie mus kalba archeologija? Ar ji patvirtina tai, ką rašo svetimi metraščiai?

Rasos (joninių) švenčių sukūryje tokia tema prie apskritojo ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO stalo susirinko padisukuoti archeologas Aleksejus LUCHTANAS ir žalgiriečiai Rolandas PAULAUŠKAS bei Audrius BUTKEVIČIUS.

A.BUTKEVIČIUS: Laba diena visiems. Šiandien pas mus prof. Aleksejus Luchtanas, Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėjas. Tikimės, kad jis papasakos, ką apie buvusią Lietuvą kalba ne prieš kronikas, o lietuviška žemė. Ar galime kalbėti apie civilizaciją, kurią nuo Vakarų Europos civilizacijos skiria Nemunas? Kvedlinburgo analuose minimas žodis „Litua“, o Lietuvos istorikai sako, kad buvo tik gentys, kurios sėdėjo pelkėse, ir nežinome nė vienos genties, kuri turėtų Litua pavadinimą. Tai ką, jūsų nuomone, galėjo reikšti toks bendrinis pavadinimas tuo metu?

A.LUCHTANAS: Pavadinimas rodo, kad egzistavo kažkokia teritorija, kuri turėjo vardą, kuri buvo konsoliduota ir kuri turėjo savo kariuomeną, savo valdovą - jis jau bandė eiti į Europą ir jam nebuvo svetima krikšto idėja.

R.PAULAUŠKAS: Tad pasakyti, kad tai kilimas iš ūkų, turbūt ne visai teisinga...

A.LUCHTANAS: Mano giliu įsitikinimu - ir greičiausiai čia yra Neris baseinas - teritorija, kurią mes įvardijame kaip Rytų Lietuvos pilkapių kultūra, formuojasi jau 3-4 a. po Kristaus. Ir kaip rezultatai matome dar tikriausiai gentine, bet gerai organizuotą struktūrą.

R.PAULAUŠKAS: Mes užduodame toki klausimą dėl to, kad yra sakoma, jog mums vardą suteikė Brunonas. O, matyt, jis vardą vis dėlto jau rado, o ne suteikė?

A.BUTKEVIČIUS: Čia kolega truputį šaiposi iš prof. Bumbausko,

kuris vadina vardo įgijimu šitą datą. **A.LUCHTANAS:** Kiekvienu Europos tauta, valstybė, kai ją pirmą kartą oficialiai pamini, galima sakyti, įgauna vardą, lyg ir įteisintą, bet niekam nekyla abejonės, kad tas vardas vietinės kilmės. Žmonės turėjo etninį identitetą, suprato, kad yra giminingi, kad ne tik kalba gimininga, bet ir tikėjimas tas pats. Jie aiškiai suprato save kaip visumą.

R.PAULAUŠKAS: Kaip protovalstybinį darinį?

A.LUCHTANAS: Galima sakyti ir taip.

A.LUCHTANAS: Jei Lietuva dešimtameje šimtelyje susiduria su rimtais priešais ir atsilaukia, tai ji, tokia pagėbi priešintis, negalėjo gimti akimirksniu. Turėjo būti tam tikra priešistorė, per kurią susikurtų valstybinė administracija, tam tikra industrija, bent jau karinė industrija. Susikurtų žemės ūkis, kuris galėtų aprūpinti maistu kariuomenę. Ką jūs galite pasakyti apie tokio Lietuvos valstybinio darinio egzistavimą žilose senovėje?

R.PAULAUŠKAS: Aš dar kitaip paklausiu. Ar ta mūsų protovalstybė iš esmės, jūsų manymu, skyrėsi nuo šalia esančių tokių pačių darinių?

A.LUCHTANAS: Iš esmės visoje barbariškoje Europoje vyko panašūs procesai. Ar čia bus šiauriniai germanai, Skandinavijos, ar tai germanai, tuo metu gyvenę Vyslos pasienyje, Lenkijos teritorijoje, ar slavaiškas pasaulis... Visur vyksta panašūs procesai. Beveik visos dabartinės Europos tautos, žlungant Romos imperijai, pradeda kraustyti, veržtis į derlingesnes, palankesnes gyvenvietes ir kaip to rezultatas susiformuoja dabartinės etninės Europos valstybės. Kažkas tokio vyko ir pas mus. Tik mes buvome toliau nuo visos civilizacijos, pažan-

gos, nuo pagrindinių judėjimo kelių ir pas mus tokie procesai vyksta labiau kaip vidiniai. Ir kaip to rezultatas mes matome kultūros tęstinumą nuo 3-4 a. iki istorinių laikų, iki Mindaugo Lietuvos.

R.PAULAUŠKAS: Brunono istorija rodo pirmą dokumentuotą konfliktą su kita civilizacija. Po to konfliktas tapo kruvinas ir tęsėsi šimtmečius. Mūsų šiek civilizacija, ta mūsų protovalstybė, laikėsi tiek nuo atakų iš Rytų, tiek nuo atakų iš Vakarų? Ar ji galėjo tą daryti nebūdama bent jau lygi toms kitoms civilizacijoms. Ar jūs žemėje randate tam įrodymų?

A.LUCHTANAS: Visų pirma mes matome, kad ten gyvena gana gerai ginkluoti vyrai, turintys unifikuoti ginkluotę, kuri iš esmės yra labai artima viso likusio barbarų pasaulio ginkluotei.

R.PAULAUŠKAS: Unifikuota ginkluotė. Labai įdomiai skamba. Ką jūs turite omenyje, gal šiek tiek plačiau?

A.LUCHTANAS: Ar kasinėsi me pilkapį prie Šventosios, vakarieneje to arealo dalyje, ar kasinėsi me apie Vilnių, ar kasinėsi prie didžiųjų Baltarusijos ežerų, visoje toje teritorijoje mes matysime, kad palaidotas karys turės apskritą skydą su geležiniu antskydžiu, turės dvi ietis - vieną mažesnę, svaidomą, ir artimai kovai pritaikytą masyvią, gražios formos. Bus tam tikros formos diržo sagtis, tam tikras peilis. Visi jie labai vienodi. Vadinasi, tuo metu kažkokios kariaunos egzistavo, buvo kažkokia organizacija.

A.BUTKEVIČIUS: Ar galima taip maštyti, kad to meto vyrui buvo pasakytą, jog turi atvykti ten ir ten, turi turėti dvi ietis, kovinį kirvį, peilį, diržą, ant kurio kabins višą amuniciją, žirgą?

A.LUCHTANAS: Čia daugiau gal pėstininkų kariuomenė, nes ir

mes, ir slavai, ir germanai pėsti daugiau kovodavome. Nors tos epochos antroje pusėje didėja žirgo vaidmuo. Pas mus atsiranda masiniai žirgų kapai. Atsiranda žirgo kultas. Buvo ir raitelių, 4-5 šimtmetį. Yra ir tam tikri kavalerijos daliniai. Bet miškų zonoje ir visam tam germaniškam pasauliui miškų zonoje yra lengviau kariuoti pėstininkams. Yra kitos sąlygos. Didžiulius kavalerijos dalinius pagindom stepių zona.

R.PAULAUŠKAS: Kaip atrodo ginklai, kuriuos randate mūsų žemėje, aplinkinių tautų kontekste?

A.LUCHTANAS: Mes ginkluoti ne taip kaip Romos legionieriai. Bet atrodome taip, kaip atrodė visos mūsų kaimynystėje piečiau esantis barbariškas germanų arba slavų pasaulis. Mes atrodome tokie pat.

A.BUTKEVIČIUS: Iš kur ta ginkluotė yra? Mes esame girdeję apie baltų rūdą, skaite, kad Lietuvoje buvo gaminamas damaskinis plienas. Kiek tos ginkluotės buvo gaminama čia, kiek apskritai tos baltų rūdos pavirsdavo strateginiu metalu, geležimi, iš kurios buvo pagaminta ir darbo įrankiai, ir ginklai. Kaip jūs Lietuvą matytumėte karinės industrijos požiūriu?

R.PAULAUŠKAS: Jūs teigiate, kad mūsų ginklai maždaug atitiko kaimyninių šalių ginkluotės lygį. O kaip kiti dalykai: amatininkystė, žemdirbystė, visuomenės organizacinė struktūra. Ką rodo archeologiniai tyrimai?

A.BUTKEVIČIUS: Žinome Kernavę, priešpilį, amatininkų gyvenvietę. Ar tai liudija tam tikrą visuomenės organizaciją?

A.LUCHTANAS: Ten daugiau yra 13-14 a. Atitinka Rytų Europos miesto modelį. Šiek tiek anksčiau, 10-11 a., kai mes patenkame į tą pirmą šaltinį, kur moteriška ranka užrašo „Litua“, pas mus vyksta ekonominis lūžis. Matome, kad tvirtėjanči piliakalniui, karinė struktūra geriau organizuota, vyksta pažanga žemdirbystėje, technikos naujovės.

A.LUCHTANAS: Taip, tai yra damaskinis plienas, kai yra suvirinama kietos ir minkštos geležies strypai ir išėina stangri daugiashluksnė labai geros kokybės geležtė.

A.BUTKEVIČIUS: Ir tokias geležtes mes gaminome patys?

A.LUCHTANAS: Taip. Buvome perpratę šią technologiją ir mes, ir kaimynai.

A.BUTKEVIČIUS: Kiek mes tos baltų rūdos galėjome išsikasti? Ar galima įsivaizduoti, kad kiekviena šeima, kuri turėjo karį, iš vietinių resursų būtų aprūpinta metaliniais ginklais ar, kaip pasau Senkevičius, mes dar su akmenimis ir titnaginėmis kuokomis mušdavome kryžiuočius.

A.LUCHTANAS: Ne, su akmenimis tikrai nemušdavome, nes jų neradome iš to laikotarpio. Galima sakyti, vienas iš masiškiausių radinių kiekvienoje gyvenvietėje - geležies gamybos atliekos, gargazės, krosnelių liekanos. Kiekvienu bendruomenė puikiai mokėdavo apsirūpinti geležimi. Vietinė žaliava buvo lengvai pasiekiami.

R.PAULAUŠKAS: Jūs teigiate, kad mūsų ginklai maždaug atitiko kaimyninių šalių ginkluotės lygį. O kaip kiti dalykai: amatininkystė, žemdirbystė, visuomenės organizacinė struktūra. Ką rodo archeologiniai tyrimai?

A.BUTKEVIČIUS: Žinome Kernavę, priešpilį, amatininkų gyvenvietę. Ar tai liudija tam tikrą visuomenės organizaciją?

A.LUCHTANAS: Ten daugiau yra 13-14 a. Atitinka Rytų Europos miesto modelį. Šiek tiek anksčiau, 10-11 a., kai mes patenkame į tą pirmą šaltinį, kur moteriška ranka užrašo „Litua“, pas mus vyksta ekonominis lūžis. Matome, kad tvirtėjanči piliakalniui, karinė struktūra geriau organizuota, vyksta pažanga žemdirbystėje, technikos naujovės.

Damaskinį plieną pradeda gaminti mūsų kalviai, ir tai meistro įrodymas visiems, kad jis perpratęs visas technologijas, yra kalvių kalvis.

R.PAULAUŠKAS: Kaip jūs atsakytumėte, kokiū būdu Lietuva galėjo 200 metų priešintis ir Rytų, ir Vakarų agresijai, jeigu kai kas iš jūsų istorikų kolegų siūlo kraštą kildinti iš ūkų, iš bevardės egzistencijos?

A.BUTKEVIČIUS: Kaip sakoma, mes įsiliejome į Vakarų lotynišką civilizaciją. Kad tai yra Lietuvos pradžia. Sudaroma tokia menkavertiško krašto ir jo pelkių gyventojų samprata.

A.LUCHTANAS: Į Vakarų lotynišką civilizaciją mes įsiliejome iš tikrųjų tik 1387 m., kai priėmėme krikščionybę. Nors ir Netimero (1009 metais), ir Mindaugo krikštą galima laikyti protovaldovo bandymu suartėti su Europos vakarietišku pasauliu, bet taip susiklostė, kad ir vienas, ir antras krikštas neturėjo tęstinumo. Čia buvo tik misija. Galima vertinti tai kaip bandymą apkrkštyti pagonis kur nors Azijoje. Misionieriai buvo gerai parengti, žinojo, kur eina, žinojo, koks bus jų likimas. Pakankamai drąsus, nusiteikę ryžtingai, treniruoti žmonės, mokėję rodyti tam tikrus stebuklus, kad paveiktų pagonis. Pagoniškų kraštų žmonės gana lengvai priima krikščionybę, bet tik įtraukdavo krikščionių dievą į savo bendrą pagoniškų dievų panteoną. Toks variantas ir buvo.

Kai pamatė Brunono stebuklus, aišku, pamanė, gal tas dievas vertingesnis už Perkūną, Patrimpą...

R.PAULAUŠKAS: Bet Zebedeno visai kita nuomonė?

A.LUCHTANAS: Visos valstybės ne taip lengvai priėmė krikščionybę, prisiminkime Rusijos, Lenkijos krikštą... Visur buvo opozicija.

R.PAULAUŠKAS: O kodėl mes šiandien, žiūrėdami į savo praeitį, pasirenkame patį nepalankiausią mums interpretacijos variantą. Tuos ūkus ir bevardę civilizaciją. Nors mes galime pasirinkti ir kitą interpretaciją.

A.LUCHTANAS: Čia reikia klausti tų žmonių, kurie vertina mūsų istoriją. Iš archeologijos taško žiūrėti mes matome kultūros tęstinumą, per visą pirmą tūkstantmetį tie patys žmonės gyvenę tuo pačiuje teritorijoje. Gerai organizuoti.

A.BUTKEVIČIUS: Grįžkime į Brunono laikus. Šventoji Romos imperija tuo metu plečiiasi. Brunonas - saksų didikas, gavęs popiežiaus įgaliojimus, vykdo misijas pas švedus, pas lenkus ir pagaliau at-

siranda pas mus. Ar jis veikia, jūsų nuomone, grynai kaip religijos atstovas, ar jis politinis veikėjas, kuris besiplečiančios imperijos pakraščiuose turi tikslą jungti naujas teritorijas į šventosios Romos imperijos sudėtį? Taip, kaip buvo integruoti skandinavai su vikingais.

A.LUCHTANAS: Tuometėje Europos Sąjungoje kaip tik ir buvo vykdoma tokia politika. Gal ideologiškai jis buvo šventai tikintis žmogus, bet, kita vertus, yra politikos vykdytojas. Jo veiklą globojo ir kontroliavo kaimynės Lenkijos valdovas. Tuo metu mes dar buvome nesubrendę krikštui, o Traidenio laikais iniciatyva jau eina iš mūsų. Traidenio buvo pagonis, bet jo dukė ištekėjo už Mozovijos kunigaikščio, gavo Sofijos vardą ir buvo labiau dievobaiminga, o anūkas pavadintas pagonišku Traidenio vardu. Mindaugo politika, pirmoji tarpvalstybinė sutartis su krikščionišku pasauliu - irgi bandymas įeiti į krikščionišką pasaulį. Mes nebuvo tokie užsidarę.

R.PAULAUŠKAS: Galima sakyti, kad mūsų ir vakarietiška civilizacija porą šimtų metų viena į kitą skverbėsi. Ir kovoję, ir perėmė.

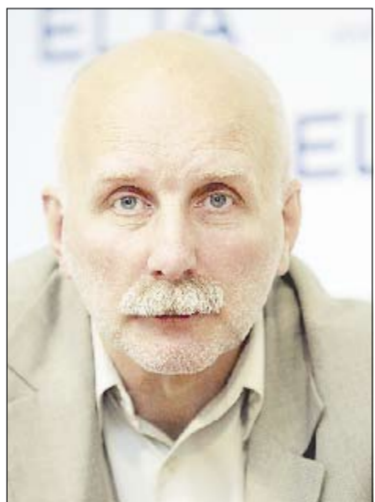
A.LUCHTANAS: Mes buvome šiek tiek izoliuoti. Mes esame kaip ir nuošaliai. Tai leido mums pradžioje virti savo sultyse, bet ir ankstesniais laikais, negalima sakyti, kad buvome visai uždari. Lietuvoje pirmoje tūkstantčio viduryje, 5 a., yra ryškūs gųjų puolimo pėdsakai, vėlo kažkokie karo veiksmas. Mes palaikėme ryšius su Romos imperija. Galiausiai Gintaro kelias.

R.PAULAUŠKAS: O kuršių ir vikingų santykis, keltų ir baltų santykis? Ar randami pėdsakai, sakykime, keltų?

A.BUTKEVIČIUS: Visa Vakarų Europa yra nusėta vikingų veiklos pėdsakais. Jeigu nekalbame apie Pietų ir Šiaurės Amerikas. Ar vikingai buvo tik skandinavai?

R.PAULAUŠKAS: Jūs sakote, kad buvome užsidarę. Gal ir taip, jei kalbėsime apie lietuvius kaip mažą baltų genčių dalį. O jei imtume visą baltų civilizaciją?

A.LUCHTANAS: Taip. Baltiška civilizacija kontaktavo su kaimynais. Kuršiai, žiemgaliai ir prūsai aktyviai reišėsi, ypač kuršiai. Gal dėl savo genties sąvybių, gal dėl to, kad laivyba buvo plačiai išplėta, jie gąsdino danus ir kitus kariniais žygiais. Gotlande yra daug kuršiškų radinių. Daugeliui vikingų prekybos centrų būdinga mišri kultūra. Yra ir kuršiškų elementų, ir skandinaviskų, ir slaviskų. Baltai aktyviai reiš-

Rolandas PAULAUŠKAS
Žalginietis

■ Baltų civilizacija buvo. Tegul ir pralaimėjo krikščioniškai, bet ji priešinosi ir ji buvo

Aleksejus LUCHTANAS
Svecias

■ Patys turime siūlyti savo paveldą ir rodyti, ką mes turime, o ne laukti

kėsi Baltijos jūros regione. **R.PAULAUŠKAS:** O rytų keltai kaip nors siejasi su baltais?

A.LUCHTANAS: Siokią tokią keltišką įtaką mes galime pamatyti Lateno epochoje, t.y. 4-2 a. prieš Kristų. Bet apie tiesioginį stipresnį kontaktą tarp mūsų ir keltų sunku kalbėti, nes rytų keltų palikimas labai menkas. Dabartinės Lenkijos teritorijoje egzistavo druskos kasyklos, kontroliuojamos keltų. Liko tik keltų kultūros likučiai.

R.PAULAUŠKAS: O ką sako archeologija, ar keltus išstūmė slavai ir baltai? Ar jie asimiliavosi?

A.LUCHTANAS: Kadangi jų nebuvo daug, laipsniškai asimiliavosi.

A.BUTKEVIČIUS: Senasis druidų tikėjimas ir senasis lietuvių tikėjimas: ar yra ryšys?

A.LUCHTANAS: Tarp prūsų ir druidų sąsajų galima rasti. Prūsai greičiausiai turėjo tokią visuomenę, kaip keltai. Gal čia tiesioginė įtaka, o gal bendros epochos ryšys.

A.BUTKEVIČIUS: Dlugošas aprašinėja, kad buvo krievių krivaitis, daręs įtaką ir valdęs visą religinę bendruomenę Lietuvos teritorijoje. Ar nėra panašumų su keltiškaisiais tikėjimais ir jų struktūromis?

A.LUCHTANAS: Panašumų yra, ir daug. Galima bandyti rasti komių nors analogų. Visa bėda tik kad seno tikėjimo tyrimai nepatvirtinami archeologine medžiaga. Mes labai mažai turime faktinės medžiagos.

R.PAULAUŠKAS: Daukantas rašo, kad užtiko krievių institutą. Ar čia tik romantinė legenda?

A.LUCHTANAS: Čia romantizmo epocha. Jam taip pasirodė, bet kad tai senos tradicijos - taip.

A.BUTKEVIČIUS: Kernavėje kasinėdami radote daug svastikas. Ką gali reikšti svastikos buvimas Lietuvoje?

R.PAULAUŠKAS: Ar tik Kernavėje užtikote?

A.LUCHTANAS: Ne, ir Vilniuje rudenį rado. Tas simbolis buvo labai suprantamas. Pagoniškas ugnies simbolis. Plačiausiai paplitęs per visą Euraziją pagoniškas simbolis. Kernavėje rastuose juvelyriniuose dirbiniuose jų yra labai daug.

R.PAULAUŠKAS: Kokiame amžiuje išnyksta svastikos? Nuo kurio amžiaus neberandate?

A.LUCHTANAS: Po krikšto neberandame. Tas pats ir Latvijoje. Iltin daug svastikų. Pas juos gerai išlikę rūbai, skaros. Ten irgi svastikos motyvas populiarus. 15 a. jau nėra, o 16 a. dar daug.

A.BUTKEVIČIUS: Kodėl mes

Audrius BUTKEVIČIUS
Žalginietis

■ Čia yra viešieji ryšiai ir galime būti parodyti tokie, kokius mus mato

apie tai klausiami? Mes ieškome apie tikros valstybinės ideologijos, valstybinės religijos pradmenų. Jei visuomenė buvo daugiau ar mažiau organizuota, turėjo tą patį tikėjimą visoje teritorijoje, turėjo būti ir religinė infrastruktūra. Galbūt galime teigti, kad egzistavo visa ideologinė sistema, kuri buvo priešpriešinama tam, ką nešė Brunonas ir ką nešė krikščionybė. Buvo simbolių sistema ir svastika, matyt, labai svarbus simbolis? Jūs paminėjote keletą lietuviškų dievų vardų, o ar jie atėję iš mūsų romantikų, ar pagrindžiami archeologijos radiniais kaip buvę?

A.LUCHTANAS: Yra daug tų dievų. Indoeuropietiškių, būdingų ne tik mūsų pasauliui. O jei kalbame apie aktyvią pasipriešinimo formą krikščionybei, norėčiau pabrėžti, kad aktyvios pasipriešinimo formos 13-14 a. jau nebuvo. Mindaugo laikais galbūt, bet po Mindaugo, kai kūrėsi Lietuvos didžioji Kunigaikštystė, mūsų kunigaikščiai labai lengvai apsikrikštydavo pagal Rytų krikščionybės tradicijas, nes jie pradėdavo valdyti rusų žemes ir labai greitai tapdavo ten krikščionimis. Pasitraukė pats Daumantas, iš pagoniško krašto, o ten jau Timofejus. Vardas išliko, bet jis krikščionis.

A.BUTKEVIČIUS: Sakykite, kas vis dėlto 10 a. Europos valstybės skatino siųsti pas mus misionierius? Žmonės gyveno panašiai, kaip tuo metu gyveno lenkai, germanai, panašiai kaip skandinavai...

R.PAULAUŠKAS: Daukantas rašo, kad užtikote krievių institutą. Ar čia tik romantinė legenda?

A.LUCHTANAS: Čia romantizmo epocha. Jam taip pasirodė, bet kad tai senos tradicijos - taip.

A.BUTKEVIČIUS: Kernavėje kasinėdami radote daug svastikas. Ką gali reikšti svastikos buvimas Lietuvoje?

R.PAULAUŠKAS: Ar tik Kernavėje užtikote?

A.LUCHTANAS: Ne, ir Vilniuje rudenį rado. Tas simbolis buvo labai suprantamas. Pagoniškas ugnies simbolis. Plačiausiai paplitęs per visą Euraziją pagoniškas simbolis. Kernavėje rastuose juvelyriniuose dirbiniuose jų yra labai daug.

R.PAULAUŠKAS: Kokiame amžiuje išnyksta svastikos? Nuo kurio amžiaus neberandate?

A.LUCHTANAS: Po krikšto neberandame. Tas pats ir Latvijoje. Iltin daug svastikų. Pas juos gerai išlikę rūbai, skaros. Ten irgi svastikos motyvas populiarus. 15 a. jau nėra, o 16 a. dar daug.

A.BUTKEVIČIUS: Kodėl mes apie tai klausiami? Mes ieškome apie tikros valstybinės ideologijos, valstybinės religijos pradmenų. Jei visuomenė buvo daugiau ar mažiau organizuota, turėjo tą patį tikėjimą visoje teritorijoje, turėjo būti ir religinė infrastruktūra. Galbūt galime teigti, kad egzistavo visa ideologinė sistema, kuri buvo priešpriešinama tam, ką nešė Brunonas ir ką nešė krikščionybė. Buvo simbolių sistema ir svastika, matyt, labai svarbus simbolis? Jūs paminėjote keletą lietuviškų dievų vardų, o ar jie atėję iš mūsų romantikų, ar pagrindžiami archeologijos radiniais kaip buvę?

A.LUCHTANAS: Yra daug tų dievų. Indoeuropietiškių, būdingų ne tik mūsų pasauliui. O jei kalbame apie aktyvią pasipriešinimo formą krikščionybei, norėčiau pabrėžti, kad aktyvios pasipriešinimo formos 13-14 a. jau nebuvo. Mindaugo laikais galbūt, bet po Mindaugo, kai kūrėsi Lietuvos didžioji Kunigaikštystė, mūsų kunigaikščiai labai lengvai apsikrikštydavo pagal Rytų krikščionybės tradicijas, nes jie pradėdavo valdyti rusų žemes ir labai greitai tapdavo ten krikščionimis. Pasitraukė pats Daumantas, iš pagoniško krašto, o ten jau Timofejus. Vardas išliko, bet jis krikščionis.

A.BUTKEVIČIUS: Sakykite, kas vis dėlto 10 a. Europos valstybės skatino siųsti pas mus misionierius? Žmonės gyveno panašiai, kaip tuo metu gyveno lenkai, germanai, panašiai kaip skandinavai...

R.PAULAUŠKAS: Daukantas rašo, kad užtikote krievių institutą. Ar čia tik romantinė legenda?

A.LUCHTANAS: Čia romantizmo epocha. Jam taip pasirodė, bet kad tai senos tradicijos - taip.

A.BUTKEVIČIUS: Kernavėje kasinėdami radote daug svastikas. Ką gali reikšti svastikos buvimas Lietuvoje?

R.PAULAUŠKAS: Ar tik Kernavėje užtikote?

A.LUCHTANAS: Ne, ir Vilniuje rudenį rado. Tas simbolis buvo labai suprantamas. Pagoniškas ugnies simbolis. Plačiausiai paplitęs per visą Euraziją pagoniškas simbolis. Kernavėje rastuose juvelyriniuose dirbiniuose jų yra labai daug.

R.PAULAUŠKAS: Kokiame amžiuje išnyksta svastikos? Nuo kurio amžiaus neberandate?

A.LUCHTANAS: Po krikšto neberandame. Tas pats ir Latvijoje. Iltin daug svastikų. Pas juos gerai išlikę rūbai, skaros. Ten irgi svastikos motyvas populiarus. 15 a. jau nėra, o 16 a. dar daug.

A.BUTKEVIČIUS: Kodėl mes apie tai klausiami? Mes ieškome apie tikros valstybinės ideologijos, valstybinės religijos pradmenų. Jei visuomenė buvo daugiau ar mažiau organizuota, turėjo tą patį tikėjimą visoje teritorijoje, turėjo būti ir religinė infrastruktūra. Galbūt galime teigti, kad egzistavo visa ideologinė sistema, kuri buvo priešpriešinama tam, ką nešė Brunonas ir ką nešė krikščionybė. Buvo simbolių sistema ir svastika, matyt, labai svarbus simbolis? Jūs paminėjote keletą lietuviškų dievų vardų, o ar jie atėję iš mūsų romantikų, ar pagrindžiami archeologijos radiniais kaip buvę?

A.LUCHTANAS: Yra daug tų dievų. Indoeuropietiškių, būdingų ne tik mūsų pasauliui. O jei kalbame apie aktyvią pasipriešinimo formą krikščionybei, norėčiau pabrėžti, kad aktyvios pasipriešinimo formos 13-14 a. jau nebuvo. Mindaugo laikais galbūt, bet po Mindaugo, kai kūrėsi Lietuvos didžioji Kunigaikštystė, mūsų kunigaikščiai labai lengvai apsikrikštydavo pagal Rytų krikščionybės tradicijas, nes jie pradėdavo valdyti rusų žemes ir labai greitai tapdavo ten krikščionimis. Pasitraukė pats Daumantas, iš pagoniško krašto, o ten jau Timofejus. Vardas išliko, bet jis krikščionis.

A.BUTKEVIČIUS: Sakykite, kas vis dėlto 10 a. Europos valstybės skatino siųsti pas mus misionierius? Žmonės gyveno panašiai, kaip tuo metu gyveno lenkai, germanai, panašiai kaip skandinavai...

R.PAULAUŠKAS: Daukantas rašo, kad užtikote krievių institutą. Ar čia tik romantinė legenda?

A.LUCHTANAS: Čia romantizmo epocha. Jam taip pasirodė, bet kad tai senos tradicijos - taip.

jos istoriją pritempti prie savo politinių interesų. Labai panašus procesas vykusis Ukrainoje. Ir tautos, kitados buvusios LDK sudėtinėmis dalimis, dabar tempia LDK idėją prie savęs. Kuo mes tapsim tame europiniame istorijos vadovėlyje?

A.LUCHTANAS: Mes atrodytume taip, kaip 14 a.: eina visi į krikščionišką pasaulį, ir mes paskutiniai einame. Basi, bet einame įtraukti į tą ratą pasaulio krikščioniškų tautų. Tai ir dabar mus taip parodys tame vadovėlyje. Tikrai nebūkime optimistai. Nebūsimė parodyti kaip unikali tauta, kuri sugriovė Sovietų Sąjungos struktūrą iš vidaus. Nors galima parodyti ir per šita prizmę.

R.PAULAUŠKAS: Baltų civilizacija buvo. Tegul ir pralaimėjo krikščioniškai, bet ji priešinosi šimtmečius ir ji buvo. Kodėl vėl nuolankiai lauksime, kaip mus parodys, o ne patys rodysim?

A.BUTKEVIČIUS: Čia taip pat yra viešųjų ryšių projektas ir galime būti parodyti tokie, kokius mus mato profesoriaus Luchtanas. Arba tokie, kaip mus mato jūsų kolega Baltarusijoje arba kaip mūsų praėitį mato krikščioniškas istorikas. Kas atstovauja Lietuvai šiame procese?

A.LUCHTANAS: Pas mus istorija, archeologija nėra prioritetinga valstybės politikos sritis, o štai prieskario Latvijoje archeologija buvo viena iš labiausiai remiamų sričių. Tada ieškota Latvijos tautos, Koks buvo interesas

Kernavė. Rasos. Kas vyksta?

Jau dvidešimt metų Rasos sutinkam Kernavėje. Nesąmoninga jėga, gal panaši į tą, kuri verčia paukščius kas metai grįžti į gimtinę, veda senosios sostinės link. Užkopti į piliakalnių, perbristi Panerio pievas, alsuoti svaigančių žolynų kvapui, pasinerti į rūką... O paskui sustingti užkeretam ugnies. Tarsi ritualas, lyg apeigos kažko prarasto, tačiau iki graudumo pažįstamo, artimo jausmas. Išgyvenimas, kurį nori patirti ir vėl. Todėl vis grįžtam. Ir ne mes vieni.

1990-aisiais Kernavėje rinkdavosi kelios šimtinės žmonių, o pastarųjų septynerių aštuonerių metų kitaip nei stebuklu nepavadinsi. Žmonių jūra! Jau septintą valandą nuo Vilniaus Kernavės link juda masinių kolona. Bent dešimt kilometrų iki postikio į miestelį plento pakraščiai nustatyti mašinomis. Centrine gatve juda žmonių minia. Pilna prekiautojų palapinių, tačiau perkancijų nedaug. Visi eina piliakalnių link, į pievas. Tylia minia, be šurmulių, jaučiamas susikaupimas. Gražiakojės blondinės, lydimos plačiapečių vaikinių, ir tautiniais rūbais ar bent jų elementais pasidabinusios vyresnės damos... Visi kaip vienas.

Gatvės gale stūkso mūrinė bažnyčia. Nors joje dega šviesos ir duryrų atviros, niekas neužina... Šventorius tuščias, net ant suolelių niekas nesėdi, nors šiaip viskas aplinkui užtūptas. Šalia - modernus klebonijos pastatas tamsos kupiniais langais dar paryškina atsiribojimą. Prieš keletą metų viduryje kelio piliakalnių link atsirado rūsti žydų pranašo Mozės skulptūra. Kodėl, bandydama užstoti taką į mūsų praeitį, grėsminga figūra skelbia: "Neturėk kitų Dievų, tik mane vieną..." Atsakymas čia pat: šiąnakt žmonės apeina ir Pranašą, ir Bažnyčią. Šiąnakt virš mūsų visų, paskutinių Europos pagonių, sklinda protėvių dvasios, o širdis valdo senieji dievai. Šiąnakt jose nėra vietos krikščionių Dievui.

Jau keletą savačių intensyviai diskutuojame su Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimo organizatoriais ir svetimų šalių fondų pašalpo mis pamalontais istorikais: kodėl kalbant apie šią datą, matomas tik krikščioniškasis, to meto Lietuviams priešiškas aspektas. Kodėl nusižeminusiai apgailestaujama: "Mes buvome nepribrendę priimti krikščionybę..." Dar ir blogiau pasakoma, visa priešė propaganda, naudota kryžiaus

"Žalgirio" inf.

ŽALGIRIS

Nr. 16

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

M. Stakvilevičius:

“Ir pasvajosiu apie MŪSŲ valstybę, ir rankų nenuleisiu...”

Mūsų šalies nepriklausomybės atkūrimo priešaušriu kartu su kitais tautos šviesuliais stovėjęs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seimo narys fizinių mokslų daktaras docentas Mindaugas Stakvilevičius tiki, kad su ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMU įsiziiebusios naujos viltys padės tautai išvysti ano meto Aušrą, išgirsti ano Varpo aidą. Kad šios viltys daug ką pažadins ir prikels.

Kaip apsaugoti Lietuvą nuo nutautėjimo ir sunykimo? Šįkart ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO manifeste teiginiai tapo klausimais mokslų daktarui M. STAKVILEVICIUI.

- MŪSŲ Valstybė Europos Sąjungoje (ES) - Europos tautų sąjungos narė, JŲ Valstybė baigia išnykti unitarinės Europos katilė.

- Dar nebaigia išnykti mūsų valstybė. Bet sunykimo pavojus auga, jei vis daugiau politinių ir administracijų teisių įgaus Briuselis, kuriam lig šiol mūsų valdžios pataikūniškai talkino.

- MŪSŲ Valstybė būtų sau radusi garbingą vietą tarp pasaulio didžiųjų, JŲ Valstybė atlieka patarnautojo vaidmenį.

- Per maži mes tarp didžiųjų valstybių. Ir pernelgų, būdami galingųjų tarpežyje, įpratome joms lankstytis, prisiderinti. Užtut patys auge.

- MŪSŲ Valstybėje būtų neskubama pirmiesiems balsuoti už Europos Sąjungos Konstituciją ar Lisabonos sutartį - ji būtų atiduota visuotiniam referendumui. JŲ Valstybėje balsuojama už bet ką, kad tik būtų įsiteikta šeiminingams.

- Jau nuo 1926 m. JŲ valdovai, neatsiklausdami žmonių, laužo mūsų gyvenimus: iškelkina į vienkiemius, įveda švedišką deg-

tukų monopolį, suvaro į kolūkius, juos sudarko... Ypač kai stengiasi įsitemti galingsiems.

- MŪSŲ Valstybėje kariai saugotų mūsų Tėvynę, JŲ Valstybėje vykdomas Vašingtono užsakymas.

- Taigi dar Vaižganto išryškintas "tas prakeiktas nuolankumas". Kiek jaunuolių galėtų už tuos bergždžiai išleistus milijonus nemokamai studijuoti, jei JŲ vyriausybsms tai rūpėtų...

- MŪSŲ Valstybėje viešojoje erdvėje vyrautų lietuvių kalba, JŲ Valstybėje, labiau nei tarybiniais metais rusų, dominuoja anglų kalba.

- Didelėms šalims nutautinimo pavojus negresia. O mums, negausiems, su kiekvienu praradusiu Tėvynę žmogumi, su kiekvienu nauju viešu anglišku įrašu ar susvebelduota per televiziją daina įkalama vinis į lietuviybės karstą. Man ypač skaudu matyti gramatinės studentų rašinių klaidas; patirti, kad retas moka lietuvių liaudies dainų, patarlių, mįslių, pasakų, padavimų, eilėraščių; žino politikos istorikų neiškraipytą Lietuvos istoriją...

- MŪSŲ Valstybėje vyraujanti jėga būtų vidurinė klasė, JŲ Valstybėje viskas atiduodama monopolistiniams klainams.

- Vidurinė klasė... Tai jie - darbininkai, valstiečiai, tarnautojai, amatininkai, mokslo ir meno žmonės - kūrė, augino, statė tai, ką

mes šandien turime, ir ko didžiąją dalį susigrobė nauji mūsų valdytojai. Šitų žmonių valia turėtų būti lemiama - ir materialines, ir dvasines šalies vertybes kuriant, ir tai, kas sukaupta, saugant. Nepriimtina mums ciniška naujojo liberalizmo banga, paminti visus, kas nepratęs savo laimę sverti vien "teisėta" pagelbto turto kiekiu. Būtent naujojo liberalizmo mašina vis luosina vidurinės klasės žmones, išmesdama juos į kitą kraštą - į gyvenimo prasmę praradusiųjų miniją. Betgi tie, neatsilaikysieji, - visko, o svarbiausia - vilties ir gyvenimo tikslo, netekę, - negi ne žmonės? Negi ne motinos juos gimdė? Dėl jų ypač skaudu...

- MŪSŲ Valstybėje užsėtas būtų kiekvienas laukas, JŲ Valstybėje kerikrūmai ir piktžolės.

- Mūsų Lietuva šimtmečiais kovojo už "tą brangią žemę, kame nuo amžių tėvai gyveno" (Maironis). Kiek protėvių ir tėvų kraujo ją sauganti išlieta. Visiems Lietuvos žmonėms, MŪSŲ valstybei ji turi priklausyti. Neturi ji būti parduodama ne tik svetims, bet ir saviems oligarchams. Tegų nuomoja, kas ją dirba, o ne kiečius, usnis, karklus želdina ar kiauilių srutomis smardina.

- MŪSŲ Valstybė dabar Ignalinos atominės elektrinės neuždarytų, JŲ Valstybė lengvai atsisako šio gyvybiškai svarbaus Lietuvai objekto, ir tas žingsnis netrukus pakels elektros kainą kelis kartus.

- Ne ejo JŲ valstybė į Europos Sąjungą, o šliaužė, laižydama naujų viešpačių kojas. Ne dėl saugumo, o dėl konkurencijos ir dėl nekorektiško elgesio su kaimynais uždaroma elektrinė, galinti ypač pelningai Lietuvai veikti dar bent 20 metų.

- O kokia būtų JŲSŲ PATIES valstybė? Kuo ji skirtųsi nuo JŲ valstybės?

- Mano svajonių valstybėje didžiausias galias turi tik išmintingi, padorūs aukščiausios žmogiškos moralės žmonės. Jie valdo pasitelkdami geriausius gamybininkus, kultūros, mokslo specialistus. Ir jų patarimai būtinai turi remtis mobiliu daugialypio modelavimo pagrindu. Pasitelkus dabartinį mokslą, kompiuterinę techniką, toks objektivus modelavimas jau įmanomas... Vincas Kudirkas viename eilėraštyje peikė anos Lietuvos inteligentus: kam jie, pakėlę žmones į žygį, patys nuo jo nusišalino, ir neliko kas žygeiviams pataria, kas juos įkvepia. Panašiai atsitiko ir po Atgimimo, kai inteligentai užleido viršuje vietą gobšiesiems - turtų ir valdžios. Bet su Naujuoju Žalgiriu švysteli naujos viltys, ir vėl tarsi išvysti ano meto Aušrą, išgirsti ano Varpo aidą. Tikuosiai, daug ką ji ir pažadins, ir pakels. Pasvajosiu apie čia gana taikliai, vaizdingai ir labai žmoniškai Žalgirio nacionalinio pasipriešinimo judėjimo manifeste aprašytą MŪSŲ valstybę. Ir pasvajosiu, ir rankų nenuleisiu...